

“БЕКТЕМИН”

Жалал-Абад мамлекеттик
университетинин ректору,
техника илимдеринин
доктору, профессор

К.Ж.Усенов

“ 6 ” 2017-ж.

Мадумарова Малохат Косимовнанын «Жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери» деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына карата **жетектөөчү илимий мекеменин**

РАСМИЙ ПИКИРИ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Эгемендүү Кыргызстанда демократиялуу күчтүү жана өнүккөн бай мамлекетти куруу өсүп келе жаткан жаш адистерди атаандаштыкка туруштук бере ала тургандай сапаттуу даярдоого түздөн-түз көз каранды. ЖОЖдордогу билим берүү программаларынын мазмунун өркүндөтүү аркылуу студенттерди даярдоонун адекваттуу заманбап деңгээлинин өнүгүүсүн камсыздоо зарыл. Ал аркылуу окутуу процесси ой жүгүртүүнү системалуу өнүктүрүүгө, студенттин өз билимин өркүндөтүү жөндөмдүүлүгүнө карата ар кандай татаалдыктагы маалыматтардын агымында туура багыт алуусу негизги ролду аткарат. Бул процесс илимий билимдердин интеграцияланууларынын тенденцияларын чагылдыруучу билим берүүнүн компоненттерине ээ.

Ушул өңүттөн алганда ЖОЖдордо Манас таануу предметин окуп-үйрөнүүдө тарых предмети менен интеграциялап окутууга маани берилүүсү учур талабы. Андыктан түрдүү адистик боюнча билим алып жаткан жаштарга эпостун сюжетинде реалдуу тарыхый окуялар камтылганын, “Манас” кыргыз турмушунун энциклопедиясы катары баалуу экендигин, андагы идеялар мамлекетибиздин бекем түптөлүшүнө негиз боло ала турганын терең жеткире түшүндүрүү жана мекенчил жаштарды тарбиялоо маанилүү маселе.

Педагогика илиминде Манас таануу предметин окутуунун өзүнчө методдорун иштеп чыгуунун методикалык проблемаларын чечүү маселеси актуалдуу болуп саналат. Бул жаатта, КРнын Эл мугалими, тажрыйбалуу

практик мугалим Б.Исаков жана белгилүү педагог-окумуштуулар С.Байгазиев, Б.Оторбаев бир канча эмгектерди жаратышты. Ошентсе да, азырынча, Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери биротоло иштелип чыккан деп айтууга эртелик кылат. Жогорудагы окумуштуулардын айрым эмгектерде гана предмет аралык байланыштын маселелери каралган болсо да, алар аталган маселенин илимий-методикалык проблемаларын ар тарабынан жеткилең чечилген эмес. Диссертациялык изилдөөнүн алкагында жогорку окуу жайларында Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуу процессинде төмөнкү **карама-каршылыктар** бар экендиги аныкталды:

-ЖОЖдордо Манас таануу курсунда тарыхый мүнөздөгү программалык материалдар окулуп келе жатса да, алар жеткиликтүү деңгээлде интеграцияланып үйрөнүлбөгөндүгү;

-“Манас” эпосу илимий-изилдөөлөрдө тарыхый фактылар менен бирге изилденип келет, бирок учурдагы методист–окумуштуулардын эмгектеринде интеграциялап окутуунун илимий-методикалык проблемалары жеткилең чечилбей келе жаткандыгы, анын дидактикалык системасы белгилүү бир ырааттуулукка салынбагандыгы;

-ЖОЖдордо тарых менен Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун модели түзүлбөгөндүгү, анын бирдиктүү мазмуну, аны ишке ашыруу технологиялары жана каражаттары толук түрдө аныкталбагандыгы.

Мына ушул карама-каршылыктарды ырааттуу чечүү максатында жасалган изилдөө иши теманын актуалдуулугун аныктайт.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштардын негизделишинин даражасы.

Диссертацияда иштелип чыккан илимий жоболордун, жалпы жыйынтыктардын жана практикалык сунуштардын негизделишинин даражасы эксперименталдык тажрыйбалык иштердин жалпы жыйынтыктарын статистикалык негизде анализдөө менен камсыз кылынган. Ошону менен бирге педагогиканын, психологиянын, адабияты окутуу методикасынын теориялык жоболорунун изилдөөнүн практикалык аспектилерин менен ички өз ара байланыштары ишке ашырылгандыгы диссертацияда баса белгиленген.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган милдеттерге дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Изилдөө кириш бөлүмдөн, үч главадан, корутундудан, библиографиядан жана тиркемеден турат, жалпы көлөмү 178 бет, пайдаланылган адабияттардын тизмеси -181, таблицалар -6, сүрөттөр-24, тиркемелер - 13. Киришүү бөлүмдө диссертант тандалып алынган теманын актуалдуулугу, максат-милдеттери, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, изденүүчүнүн жеке салымы, коргоого коюлуучу негизги жоболор, апробацияланышы тууралуу маалыматтарды берген.

Диссертациянын биринчи главасы “**Азыркы мезгилдеги интеграциялык окутуу процесстери жана анын педагогикалык маани-маңызы**” деп аталып, биринчи параграфта интеграциялоо

проблемасынын философиялык, педагогикалык-психологиялык жана методикалык адабияттардагы орун алышы каралды. Интеграция түшүнүгүнүн коомдогу жана педагогикадагы мааниси, теориялык маселелери жана интеграциялап окутуунун тарыхына кайрылып, жогорку окуу жайларында Манас таануу предметин интеграциялоо проблемасынын философиялык, жалпы дидактикалык жана методикалык негиздериталдоого алынган.

Экинчи параграф “ЖОЖдордо гуманитардык билим берүүдөгү интеграциялап окутуунун маани-маңызы, генезиси, учурдагы абалы жана келечеги” деп аталып, анда интеграциялап окутуунун мазмунун талдап, учурдагы абалы каралган. Интеграциянын жалпы функцияларына (методологиялык, өнүктүрүүчүлүк, билим берүүчүлүк, технологиялык жана тарбиялык-таалим берүүчүлүк) анализ берилген.

Экинчи глава **“ЖОЖдордун педагогикалык эмес багыттагы факультеттеринде Манас таануу курсун тарых менен интеграциялап окутуунун модели жана аны жүзөгө ашыруу”** аталышында, анын биринчи параграфы “Манас таануу курсун тарых дисциплинасы менен интеграциялап окутуунун мазмуну жана модели” деп аталып, ага изилдөө жасалган. Анда Манас таануу сабагынын эффективдүүлүгүн арттырууда интеграциялап окутуу методун колдонуунун жолдору изилденген. Эпостун энциклопедиялык мазмуну, предметтер аралык, айрыкча тарых предмети менен интеграциялап окутуу, дүйнө таанытуу милдеттерин аткарылышынын моделдери түзүлгөн.

Мындай модель менен сабак өтүү окутуу–тарбиялоо процесстериндеги эффективдүүлүгүн арттырууда өзгөчө мааниге ээ экени тастыкталган. Анткени ар кандай предметтерден турган интеграциялык билим интеграциялык сабактардын жардамы менен ишке ашырылып, кеңири натыйжа берери аныкталган.

Экинчи параграфта Манас таануу предметин интеграциялоо үчүн окуу материалдарын тандоонун критерийлери жана принциптери, Манас таанууну интеграциялап окутуунун формалары жана ыкмалары берилген. Интеграция принцибинин окутуу жараянындагы бардык компоненттердин өз ара байланышын, системанын бардык элементтерин, системалык аралык байланышын, окутуунун мазмунун, анын формаларын жана методдорун аныктоодо жетектөөчү экендиги аныкталган.

Үчүнчү параграфта Манас таануу курсун тарых дисциплинасы менен интеграциялап окутуу боюнча иштердин системасы каралган. Анда окуу материалдарын тандоонун критерийлери, принциптери, ошондой эле, интеграциялап окутуунун методикалык ыкмасы катары

интеграциялоонун типтери, моделдери жана алар менен иштөөнүн технологиялары берилген.

3-глава **“ЖОЖдордо Манас таануу курсун тарых менен интеграциялап окутууну жүзөгө ашыруу боюнча жүргүзүлгөн педагогикалык эксперимент”** деп аталып, анда педагогикалык тажрыйбалардын жүрүшү жана анын жыйынтыктары чагылдырылат.

Корутунду бөлүмдө изилдөө иши боюнча жүргүзүлгөн эксперименталдык жумуштардын жалпы жыйынтыктары, алар боюнча чыккан корутундулар жана практикалык сунуштар айтылган.

Изилдөөнүн акырында илимий-методикалык, педагогикалык жана башка адабияттардын тизмеси жана тиркемеде атайын курстун программасы, Манас таануу курсун интеграциялап окутуу боюнча сабактардын иштелмелери, окутуу каражаттарынын үлгүлөрү берилген.

Тажрыйбалык-эксперименталдык иштердин мазмуну, натыйжалары, педагогикалык иш-тажрыйбалар жалпылаштырылып, керектүү жыйынтык-корутундулар чыгарылган. Изилдөөдөн алынган жалпы жыйынтыктар бир катар практикалык сунуштарды айтууга негиз болгон.

3.Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси.

Манас таануу курсун кыргыз элинин тарыхы менен интеграциялап окутуунун мазмуну, тематикалары, аларды интеграциялап окутуунун критерийлеринин иштелип чыккандыгы; аталган предметти интеграциялап окутуунун типтери, илимий-методикалык моделинин, аларды жүзөгө ашыруу технологияларынын, формалары менен методдорунун аныкталгандыгы; Манас таануу жана тарых предметтерин интеграциялап окутуу аркылуу студенттердин кыргыз элинин тарыхын бир бүтүндүктө өздөштүрүү менен студенттердин адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрүн өркүндөтүүнүн натыйжалуу методикасынын иштелип чыгышы, практикага сунушталышы менен баалуу.

4.Изилдөөнүн практикалык баалуулугу:

Манас таануу дисциплинасын окуу материалдарынын үлгүлөрү, методикалык сунуштар, табылгалар окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык колдонмолорду өркүндөтүп түзүүдө, университеттерде курстук, дипломдук, магистрдик иш жаздырууда, аталган дисциплина боюнча окутуу технологияларын жаңылоодо жардам берет.

Изденүүчүнүн жеке салымы катары мына буларды белгилөөгө болот: жогорку окуу жайларында Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун атайын курсунун программасы түзүлгөндүгү; интеграциялап окутуунун мазмуну, каражаттары, критерийлери аныкталгандыгы; интеграциялоонун бирдиктүү модели, аны жүзөгө ашыруунун технологиялары иштелип чыгып, алар ЖОЖдордогу Манас таануу сабактарын өтүү боюнча практикага

сунушталгандыгы; ал сунуштардын натыйжалуулугу тастыкталгандыгы ж.б.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертация киришүүдөн, үч глава жана корутундудан турат. Изилдөөдө 181 аталыштагы эмгектер пайдаланылган. Авторефераттын көлөмү резюмелерди кошпогондо белгиленген талаптан ашкан эмес. Автореферат диссертациянын мазмунун толук чагылдырган. Изилдөөнүн милдеттеринин чечилиши главалар боюнча так көрсөтүлгөн.

Жалпысынан, изилдөө ийгиликтүү иштелген, өз алдынча аткарылган, толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу. Аталган ийгиликтер менен кошо **айрым мүчүлүштүктөр** да байкалды, алар:

Биринчиси, диссертацияга изденүүчү проблеманы кеңири масштабда алган, андан көрө сабакты аталган предмет менен гана интеграциялоону караса болмок.

Экинчиси, жалпы корутунду жакшы чыгарылган, милдеттердин ар биринин чечилишинин деңгээли көрсөтүлгөн, бирок практикалык сунуштар бардык кесиптик билим берүү тармактарына тиешелүү болуп калган.

Бирок белгиленген мындай мүчүлүштүктөр принципиалдуу мүнөзгө ээ эмес, алар изилдөөнүн жалпы деңгээлин төмөндөтпөйт. Себеби, диссертациянын жыйынтыктары Манас таануу предметин интеграциялап окутуу жаатында биринчи саамалык, окутуунун теориясы менен практикасына олуттуу салым кошо ала турган изилдөө болгон.

Мадумарова Малохат Косимовнанын «**Жогорку окуу жайларда Манас таануу курсун тарых предмети менен интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери**» деген темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” Жобосунун 10-пунктунун талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү Мадумарова М. К. 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейбиз.

Пикир Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын отурумунда 2017-жылдын 6-мартында (№14 протокол) талкууланып, бекитилди.

Отурумдун төрайымы,
педагогика илимдеринин
доктору, доцент

Сакиева С.С.

Педагогика илимдеринин доктору, доцент С.С.Сакиеванын колун тастыктаймын.

Жалал-Абад мамлекеттик университетинин
окумуштуу катчысы, п.и.к.

Нусупова Р.С.